

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-1-77-9>

УДК 159.922.27:373.24

Михальська С.А.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ БАТЬКІВ ВИХОВАНЦІВ ТА ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЯК ФАКТОР СМИСЛОВОЇ РЕГУЛЯЦІЇ МОВЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті представлено аналіз психологічної компетентності персоналу закладу дошкільної освіти та батьків вихованців як фактору смислової регуляції мовленнєвої поведінки дитини дошкільного віку. Висвітлено чинники, що сприятимуть особистісному зростанню і комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільника. Доводиться важливість зв'язку дошкільника з вихователем в період дошкільної освіти, адже найважливішим фактором розвитку мовленнєвої поведінки дошкільника є його спілкування із дорослими. Визначено, що кадровий потенціал освітнього закладу виступає одним з факторів формування життєвих компетентностей дитини, розвитку мовленнєвої поведінки дитини та формування особистості. Встановлено, що взаємини батьків та дітей, характер родинного спілкування, типи батьківського ставлення виступають потужним фактором розвитку дитини. Доводиться важливість співпраці колективу закладу дошкільної освіти з батьками вихованців, що сприятиме формуванню позитивного психологічного клімату і забезпечить комфортні умови нормальної життєдіяльності дітей в освітньому закладі.

Ключові слова: освітній заклад, батьки, дитина, мовленнєва поведінка, психологічна компетентність.

Mykhalska Svitlana

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF PRESCHOOL EDUCATION STAFF AND PARENTS OF PUPILS AS A FACTOR IN THE MEANINGFUL REGULATION OF PRESCHOOLER'S SPEECH BEHAVIOR

Summary. The article analyzes the psychological competence of preschool education staff and parents of pupils as a factor in the meaningful regulation of preschooler's speech behavior. Factors contributing to the personal growth and communicative development of the preschooler are highlighted. The importance of communicating a preschooler with a educator during the educational process is proved, because the most important factor in the development of a preschooler's speech behavior is his communication with adults, and outside the communication it is impossible to develop specifically human mental functions and personal formation. It has been determined that the staff potential of an educational institution is one of the formation factors of the child's life competencies, development of the child's speech behavior and personality formation. Psycho-competence is an integral part of preschool teacher's professional competence, it means the successful fulfillment of the obligations, self-knowledge, self-control, effective communication and interaction with others, self-development and self-realization. It has been established that parent-child relationships, nature of family communication, types of parental attitude are a powerful factor in the development of a child's speech behavior. The importance of cooperation between the preschool institution staff and the parents' pupils is proved, which will promote the development of the child's speech activity, the formation of a positive psychological climate and provide comfortable conditions for the normal life of children in the educational institution. The educators and the parents united in their activity, they act in the interests of the child, create for her/him the proper conditions for development, and on such relationships depends the success of the personality formation. The interaction in the pedagogical process of the family and the preschool institution that can take a person-centered approach, shape individuality, develop the preschooler's speech behaviour, activate the creative potential of the child, educators and parents.

Keywords: educational institution, parents, child, speech behavior, psychological competence.

Постановка проблеми. Суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на дошкільну освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, регулюється законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Національною стратегією розвитку освіти України до 2021 р., Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні. Ці нормативно-правові акти також визначають правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти. В контексті місії, мети та завдань дошкільної освіти розвиток у дитини життєвих компетентностей, зокрема комунікативних, пізнавальних, мовленнєвих, які демон-

струє дитина у соціальній взаємодії з оточенням, визначається пріоритетним напрямком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку українського суспільства дошкільна освіта є заручником невирішених завдань реформування освіти. Вивченню якості дошкільної освіти присвячені праці Л. Артемової, О. Кононко, О. Коваленко, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Лукіної, О. Янко та інших.

К. Крутій вважає, якість дошкільної освіти системним поняттям, яке охоплює всі аспекти діяльності закладу дошкільної освіти і пов'язано з оцінкою здоров'я вихованців, їхнім інтелектуальним, моральним та естетичним розвитком [5, с. 73].

Під якість дошкільної освіти розуміють збалансовану відповідність усіх аспектів освіти

певній меті, потребам, вимогам, нормам і стандартам; сукупність якостей і характеристик, реалізація яких у педагогічному процесі сприяє різнобічному розвитку дитини, збереженню її здоров'я, успішному переходу до наступного вікового періоду [9, с. 117].

Т. Піроженко серед стратегічно важливих проблем якості дошкільної освіти виокремила наступні: проблема забезпечення наступності в рішенні завдань дошкільної та початкової ланок освіти; проблеми кадрового складу, підготовки та перепідготовки фахівців дошкільної освіти; зміна парадигми взаємодії дошкільного навчального закладу з батьками [8].

В період дошкільної освіти для дитини важливим є особливий зв'язок з вихователем, адже найважливішим фактором розвитку мовленнєвої поведінки дошкільника є його спілкування із дорослими. Поза спілкуванням неможливий розвиток специфічно людських психічних функцій та особистісне становлення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Показником якості освіти є сукупність якісних ресурсів, як то освітні програми, кадровий потенціал, матеріальні, фінансові та психологічні умови, які створені в закладах дошкільної освіти для забезпечення безпечної життєдіяльності та розвитку дитини. Проте, проблема компетентності персоналу ЗДО та батьків вихованців як фактору смислової регуляції мовленнєвої поведінки дошкільника все ж не отримала належного висвітлення. Посідаючи важливе місце у життєдіяльності дитини, мовлення виступає інструментом спілкування, пізнання, регуляції її поведінки, засобом розвитку й виховання. Сучасна педагогічна та вікова психологія актуалізує проблему подальшої розробки теоретичних положень та одержання нових емпіричних фактів щодо вивчення тих чинників, що сприятимуть особистісному зростанню і комунікативно-мовленнєвому розвитку дошкільника.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є теоретичне дослідження психологічної компетентності персоналу закладу дошкільної освіти та батьків вихованців як фактору смислової регуляції мовленнєвої поведінки дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. О. Бакаленко [2] прийшла до висновку, що психологічна компетентність – це здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації. Вона дозволяє людині розуміти себе та інших, ефективно адаптуватися до життя у сучасному соціумі, мати гармонійні стосунки з оточенням, успішно реалізовувати свій особистісний потенціал, відчувати високий рівень психологічного благополуччя та бути задоволеною життям.

За Базовим компонентом дошкільної освіти, сучасний дошкільний навчальний заклад має стати «інститутом соціалізації», призначення якого – забезпечити фізичну, психологічну і соціальну компетентність дитини від народження до шести-семи років, можливість адаптації до унормованого існування серед людей, сформувати ціннісне ставлення до світу, навчити особистіс-

ного існування, озброїти елементарною наукою і мистецтвом життя [1].

Кадровий потенціал освітнього закладу виступає ще одним з факторів формування життєвих компетентностей дитини, мовленнєвого розвитку дитини, формування особистості, оскільки напрямок, методи, форми освітньої роботи освітнього закладу реалізує педагог. Контингент педагогів закладу освіти забезпечує якість освіти, зокрема дошкільної. Успішний керівник – особистість, яка створює в педагогічному колективі умови, за яких кожен член колективу всі свої зусилля зосереджує на організації освітнього процесу в своїй групі і розвитку дітей.

Сформовані у вихователя професійні компетентності є запорукою успішної реалізації Державного стандарту дошкільної освіти, а отже, і формування соціалізованої особистості вихованця, підготовленого для подальшого навчання на інших рівнях освіти.

Сприятливий психологічний клімат, створений адміністрацією в закладі дошкільної освіти та вихователями в групах дозволяє зокрема розвивати мовленнєву поведінку дітей, і надавати якісну дошкільну освіту.

Для успішної реалізації обов'язків вихователя закладу дошкільної освіти невід'ємною складовою його професійної компетентності є психологічна компетентність. Успішна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти неможлива без володіння ним певними знаннями, вміннями, навичками, серед яких особливе місце належить психологічним знанням про психологію дитини.

Т. Піроженко прийшла до висновку, що вирішенню завдань підвищення якості дошкільної освіти сприятиме поширення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини. Так, координація зусиль педагогічного та психологічного складу працівників дошкільної сфери забезпечить цілісність підходу до розвитку дитини, взаємодії всіх учасників освітнього процесу, інтеграцію змістових завдань та форм роботи, сприятиме збереженню та усталенню у структурі особистості дошкільника важливіших психологічних надбань і тим самим створюватиме передумови збереження цілісності особистості [8].

Доведений фактор впливу батьків на рівень комунікативного, мовленнєвого розвитку дитини, дозволяє робити припущення та прогнози щодо розвивальної ситуації дошкільника у родинному колі. Так, спілкування з батьками є одним з факторів психічного розвитку з народження дитини упродовж перших семи років її життя, тому порушення родинного спілкування є одним із найбільш значущих чинників виникнення негативних тенденцій у комунікативно-мовленнєвому розвитку дитини. Для забезпечення успішного розвитку комунікативних умінь та формування культури мовленнєвого спілкування дошкільника необхідно враховувати особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку, потреби, які його мотивують, специфіку родинного спілкування. Залучення дитини до мовленнєвого спілкування з батьками забезпечує збагачення змісту свідомості дитини, розвиток окремих психічних процесів, особистості, свідомості і самосвідомості та позитивно впливає на розвиток її комунікативних потреб і мовлення [7].

Взаємини батьків та дітей, характер родинного спілкування, типи батьківського ставлення виступають потужним фактором розвитку дитини. Найбільш розповсюдженим механізмом формування характерологічних рис дитини, які відповідають за самоконтроль та соціальну компетентність, виступає інтеріоризація засобів та навичок контролю, що використовуються батьками. При цьому адекватний контроль передбачає поєднання емоційного прийняття з високим об'ємом вимог, їх ясністю, несуперечністю та послідовністю в пред'явленні дитині. Діти з адекватною практикою батьківського ставлення характеризуються гарною адаптованістю до шкільного середовища та спілкування з однолітками, вони активні, незалежні, ініціативні, доброзичливі, емпатійні. Отже, родина має надзвичайний вплив на дитину. Сім'я, особливості взаємодії, спілкування батьків з дитиною забезпечують (чи не забезпечують) умови для гармонійного розвитку її особистості, у тому числі й повноцінного психічного розвитку, успіхи дитини в її соціалізації.

Взаємодія батьків та виховних закладів на сучасному етапі залишається об'єктом досліджень та дискусій. Актуальні питання загальної проблеми взаємозв'язку сім'ї і дитячого садка у формуванні особистості дитини висвітлені у працях В. Котирло та С. Ладивір [4; 6].

Співпраця колективу закладу дошкільної освіти з батьками вихованців забезпечить єдність виховних та розвивальних впливів на дитину в родині та ЗДО, також сприятиме розвитку мовленнєвої активності дитини, формуванню позитивного психологічного клімату і забезпечує комфортні умови нормальної життєдіяльності дітей в освітньому закладі.

Слід визнати, що раніше батьки та педагоги сприймали дошкільний заклад як інституцію, відповідальну тільки за здоров'я дитини та її підготовку до школи. Сьогодні ж є усвідомлення батьками вихованців та педагогічним персоналом освітнього дошкільного закладу інших тенденцій дошкільної освіти – однією з основних її функцій є соціалізація особистості. Зі вступом до дошкільного закладу в мікросередовищі дитини з'являється важливий дорослий – вихователь. Від спілкування з ним, створених розвивальних умов та відповідних впливів значним чином залежить ефективність формування навичок соціальної поведінки дитини в дошкільному закладі.

Актуальною сьогоденною практикою є складна і відповідальна просвітницька робота дошкільного закладу спрямована на розширення й поглиблення уявлень членів родини про сучасні освітні заклади, роль вікових та індивіду-

альних особливостей дитини в її особистісному становленні.

Загальні позитивні тенденції суспільного розвитку дошкільних закладів освіти сприяють орієнтуванню їх на особистісну спрямованість, відкритість змісту, форм, методів роботи. Завдяки тісному співробітництву дошкільного закладу освіти з батьками вихованців навколо дітей створюється атмосфера довіри, взаєморозуміння, підтримки.

Л. Козак, І. Швидка прийшли до висновку, що підвищення якості освіти у закладах дошкільної освіти, потребує урізноманітнення форм цілеспрямованого навчально-виховного впливу, зокрема шляхом: проведення індивідуальних занять, гурткової (секційної, студійної) роботи; застосування в освітній роботі педагогічних інновацій, сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій; вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду; активізації взаємодії з родинами; удосконалення механізмів моніторингу якості освітнього процесу [3].

Вихователь та батьки, об'єднанні у своїй діяльності, діють в інтересах дитини, створюють для неї належні умови. Від того, наскільки такі взаємовідносини будуть узгоджені, залежить успіх формування особистості в цілому. Саме взаємодія у педагогічному процесі сім'ї та дошкільного закладу здатна здійснювати особистісно-орієнтований підхід, формувати індивідуальність, розвивати мовленнєву поведінку дитини дошкільного віку.

Висновки і пропозиції. Найважливішим фактором розвитку мовленнєвої поведінки дошкільника є його спілкування із дорослими, а поза спілкуванням неможливий розвиток специфічних людських психічних функцій та особистісне становлення. Взаємини батьків та дітей, характер родинного спілкування, типи батьківського ставлення виступають потужним фактором розвитку мовленнєвої поведінки дитини. Визначено, що кадровий потенціал освітнього закладу виступає одним з факторів формування життєвих компетентностей дитини, розвитку мовленнєвої поведінки дитини та формування особистості. Співпраця колективу закладу дошкільної освіти з батьками вихованців сприятиме розвитку мовленнєвої активності дитини, формуванню позитивного психологічного клімату і забезпечить комфортні умови нормальної життєдіяльності дітей в освітньому закладі. Перспективними науковими напрямками з даної проблематики вважаємо вивчення питання формування психологічної компетентності батьків вихованців закладу дошкільної освіти.

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М. Богуш; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богиніч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Гльченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. Київ, 2012. 26 с.
2. Бакаленко О.А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. Серія «Теорія культури і філософія науки». 2018. Випуск 58. С. 132–139.
3. Козак Л., Швидка І. Якість дошкільної освіти на сучасному етапі. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3-4 (22-23). С. 198–208.
4. Котирло В.К. Вплив взаємин у сім'ї на виховання емпатії у дітей. Київ : «Радянська школа», 1985. 140 с.
5. Крутій К.Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі : Монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛППС» ЛТД, 2006. 172 с.

6. Ладивір С. Секрети батьківської педагогіки. *Дошкільне виховання*. 2008. № 6. С. 3–6.
7. Михальська С.А. Вплив батьків на розвиток спілкування дошкільника. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова : зб. наукових праць*. Серія № 12. Психологічні науки. 2009. № 27(51). С. 114–120.
8. Піроженко Т.О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2018. Том 4. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 14. С. 6–27.
9. Фроленкова Н.О. Якість дошкільної освіти в Україні: феномен поняття. *Молодий вчений*. 2015. № 2(17). С. 116–118.

References:

1. Bohush, A.M. (2012). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity* [Basic component of preschool education]. Kyiv. (in Ukrainian)
2. Bakalenko, O.A. (2018). Psykholohichna kompetentnist yak kliuchova kompetentnist suchasnoho fakhivtsia [Psychological competence as a key competence of the modern specialist]. *Bulletin of KhNU them. V.N. Karazin*, vol. 58, pp. 132–139. (in Ukrainian)
3. Kozak, L., & Shvydka, I. (2018). Yakist doshkilnoi osvity na suchasnomu etapi [Quality of preschool education at the present stage]. *Educational Discourse*, no. 3-4 (22-23), pp. 198–208. (in Ukrainian)
4. Kotyrla, V.K. (1985). *Vplyv vzaiemyn u simi na vykhovannia empatii u ditei* [The influence of relationships in the family on fostering empathy in children]. K.: «Radianska shkola». (in Ukrainian)
5. Krutiy, K.L. (2006). *Monitorynh yak suchasnyi zasib upravlinnia yakistiu osvity v doshkilnomu navchalnomu zakladi*: Monohrafiia [Monitoring as modern means of quality management education in preschool educational establishment: Monograph]. Zaporizhzhia: TOV “LIPS” LTD. (in Ukrainian)
6. Ladyvir, S. (2008). Sekrety batkivskoi pedahohiky [Secrets of parental pedagogy]. *Preschool education*, no. 6, pp. 3–6. (in Ukrainian)
7. Mykhalska, S.A. (2009). Vplyv batkiv na rozvytok spilkuvannia doshkilnyka [The influence of parents on the development of preschool communication]. *M.P. Dragomanov NPU Scientific Journal*. Series no. 12. Psychological Sciences, no. 27(51), pp. 114–120. (in Ukrainian)
8. Pirozhenko, T.O. (2018). Yakist doshkilnoi osvity: suchasna sytuatsiia ta pohliad u perspektyvu [Quality of pre-school education: current situation and perspective]. *Actual problems of psychology*. Proceedings of the GS Psychology Institute Kostyuk NAPN of Ukraine. T. 4. Psykholohiia rozvytku doshkilnyka, vol. 14, pp. 6–27. (in Ukrainian)
9. Frolenkova, N.O. (2015). Yakist doshkilnoi osvity v Ukraini: fenomen poniattia [Quality of preschool education in Ukraine: the phenomenon of concept]. *Young scientist*, no. 2(17), pp. 116–118. (in Ukrainian)